

www.zsf.rs

Bilten br. 005

Septembar 2019.

Facebook: facebook.com/zrenjaninskisocijalniforum
Twitter: twitter.com/Zr_SF
In: instagram.com/zr_soc_forum
Youtube: youtube.com/c/zrenjaninskisocijalniforum
Mixcloud: mixcloud.com/ZSF_info

Zrenjaninska voda

Miroslava Pudar, novinarka

Nikada duži put do ispravne vode, kao u slučaju Zrenjanina. On ne traje od 2004. godine, kada je na snagu stupila sanitarna zabrana upotrebe vode iz gradskog vodovoda za piće i pripremu hrane. Tada je samo došlo do kulminacije nečega što vekovima predstavlja problem, a što je početkom dve hiljaditih godina napretkom nauke, tehnologije i životnog standarda postalo očigledno i neprihvatljivo. Zašto još uvek nije rešeno snabdevanje grada ispravnom vodom prvo je i najvažnije, od mnogih pitanja koja čekaju odgovore. Zbog vode, ipak, još нико nije izgubio vlast iako je situacija alarmantna ne samo u Zrenjaninu, već u skoro svakom drugom vojvodanskom mestu. Sanitarna zabrana vode desila se i u Odžacima, Temerinu, Sirigu, Bačkom Jarku a povećane koncentracije arsena prisutne su u pijaci vodi u Subotici, Novom Bečeju... ukupno 102 mesta, prema istraživanju Birna (Balkanske istraživačke mreže), sa povećanim koncentracijama arsena u vodi. Iako je pravo na ispravnu vodu za piće zakonom garantovano, izgovori raznih vlasti da nema dovoljno para za skupu tehnologiju prerade vode često su pokriće da se građanima ne saopštava šta teče njihovim slavinama i, kakvi su zdravstveni rizici.

Koliko to traje u Zrenjaninu?

Prema dostupnim tehničkim podacima, problem snabdevanja grada dovoljnim količinama kvalitetne vode za piće star je koliko i samo naselje. Zbog prirodnih uslova koji vladaju na ovom području, hidroloških i geoloških, raspoložive količine kvalitetne pijaci vode oduvek su bile male. Drugi problem je loš sastav vode. Kako se navodi u monografiji „Petrovgrad“ iz 1938. godine, do početka 20. veka 2/3 stanovništva se snabdevalo vodom za piće, kuvanje i pranje iz Begeja, 1/3 stanovništva iz kopanih bunara a za pojenje stoke koristila se voda iz plitkih bunara. Zbog čestih epidemija javila se potreba da se sa individualnog pređe na centralni sistem vodosnabdevanja.

Šta je radila struka?

Prema podacima iznetim u radu “Vodosnabdevanje Zrenjanina” istraživanja podzemnih voda započeta su 1957. godine a kao lokacija sa potencijalom se nametnula ona na putu prema Mihajlovu. Iako se još jednom potvrdilo da je kvalitet podzemne vode na području Zrenjanina dosta nizak, zaključeno je da je lokacija severno od grada pogodna za otvaranje glavnog izvorišta, pa se pristupilo izgradnji vodvodnog sistema – crnim stanicama, rezervoarima, distribucionaloj mreži. Izgradnja je počela povezivanjem postojećih lokalnih vodovoda u naseljima Dunavska, Mala Amerika i kolonija Šećerana u jedinstveni sistem za snabdevanje vodom. U januaru 1962. godine Opština Zrenjanin osnovala je „Preduzeće za vodovod i kanalizaciju“. Završetkom izrade Idejnog i Glavnog projekta vodovoda grada Zrenjanina 1961. godine kompletirana je sva dokumentacija.

Ipak, krajem 1969. godine se odustalo od izgradnje postrojenja za prečišćavanje vode i rezervoara čiste vode u njemu zbog nedostatka para. Sirova voda je i dalje zahvatana iz bunara, dezinfikovana hlorom i potiskivana u mrežu. Sredinom sedamdesetih godina javila se potreba za rekonstrukcijom sistema vodosnabdevanja zbog povećanja potrošnje, pa je dimenzionisana nova transportna mreža sa cevovodima kroz periferne delove grada, sa projekcijom većeg broja potrošača i da maksimalna dnevna potrošnja vode do kraja 2020. godine bude 731 litra u sekundi. Uporedo sa problemom obezbeđenja dovoljnih količina vode i povećanja propusnosti mreže,

u periodu od 1975. do 1990. godine rešavan je i problem kvaliteta pijaće vode jer podzemna voda koja se zahvata na izvorištu vodovoda u Zrenjaninu ne zadovoljava osnovne kriterijume Pravilnika o higijenskoj ispravnosti vode za piće. Parametri koji su bili poznati i istraženi a koji podzemnu vodu glavnog izvorišta „Mihajlovačka“ svrstavaju van kategorije za ljudsku upotrebu su – povećana boja, koncentracija organskih materija, amonijaka, natrijuma, gvožđa i povećana koncentracija arsena. Takođe sastava, voda je predstavljala problem prilikom tretmana jer hlorisanje je neizostavno da bi voda bila mikrobiološki ispravna, ali hlor sa mnogim organoleptičkim materijama formira brojne hlorate i bromate sa kancerogenim dejstvom.

„Pilotiranje“ vodom

Zbog nedostatka para a zbog hitnosti da se kvalitet vode popravi, kao jeftinije rešenje tokom 1978. i 1981. godine realizovani su programi izrade pilot postrojenja za prečišćavanje vode, kako bi se bar odabralo tehnološko rešenje za buduće postrojenje za prečišćavanje vode. Pilot postrojenje iz 1978. godine projektovale su firme SOP Krško i Overhof iz Beča a rezultati su bili nepouzdani. Pilot postrojenje iz 1981. godine projektovala je francuska firma Degremon, koja je imala zadovoljavajući rezultat primenom aktivnog uglja. Do kraja 1988. godine svi pripremni radovi su bili gotovi - izrada Idejnog i Glavnog projekta, izbor lokacije i imovinsko-pravni odnosi, zatvaranje finansijske konstrukcije, određivanje nosioca posla, poptisivanje ugovora – ali do početka izgradnje nikada nije došlo. Pitanje postrojenja za pripremu pitke vode ponovo je aktuelizованo 10 godina kasnije, razmatrane su nove tehnologije. Generalni projekat, koji je uključivao primenu nanomembrana, izradio je Institut za vodoprivredu „Jaroslav Černi“ iz Beograda. Usledilo je i pilot postrojenje čiji tim je predvodio profesor Božo Dalmacija, a predlog rešenja za zrenjaninsku vodu patentirao je i inženjer tehnologije dr Milorad Perišić. Kada 2004. godine stupa na snagu zabrana upotrebe zrenjaninske vode uslediće testiranje još deset pilot postrojenja. Zrenjaninskom vodom „pilotirali“ su američka firma „Universal aqua technologies“, nemačko-mađarski „Vaterlink“, italijanski „Kalign“, kanadsko-mađarski „Zenon“, slovački „Energocontrols“, mađarski „Hidrofil KFT“, nemački „Linde“, Institut za opštu i fizičku hemiju Beograd, WTE Wasser-technik“ i na kraju italijansko-srpski konzorcijum Zillio. Sa nemačkim „Wassertechnikom“ potpisana je ugovor, koji nije realizovan a potom je promenom vlasti spasonosno rešenje pronađeno u konzorcijumu „Zillio“ koje je na kraju izgradilo postrojenje prečistača 2017. godine. Zašto taj pogon još uvek ne radi, nikom nije jasno.

Šta su radili građani, šta ostali?

Za 15 godina, koliko traje zabrana upotrebe vode u Zrenjaninu, građanima je iz džepa otislo na milione evra za flaširanu vodu. Trgovci vodom i opremom za vodu ovde su sigurni u pogledu zarade. U svim javnim ustanovama, naročito školama i vrtićima aparati sa vodom su obavezni. Opremu za prečišćavanje vode, razne filtere, bokale i balone masovno kupuju domaćinstva ali i firme, dok čekaju na obećanje da će problem vode biti rešen. Da vlastima ne veruju građani pokazuju javnim akcijama. U proteklih 15 godina održano je na desetine protesta, uličnih akcija, performansa, tribina, polemika, sučeljavanja, snimani su filmovi. Dokumentarac „Zrenjaninski rašomon“ u produkciji Zrenjaninskog socijalnog foruma i Radničkog video kluba prikazao je muke građana koji zbog nedostatka novca moraju da koriste javne eko-česme i tegle vodu do kuća. Problem su ogolile i javne ličnosti. Gradska kuća polivana je vodom, zatrpanava balonima, dovođeni su stručnjaci koji su iznosili svoje viđenje problema. Mediji su dali svoj doprinos, sve sa ciljem da se skrene pažnja na problem i da se on reši. Ovog proleća građani su zbog vode ponovo bili na ulici. Štrajkovalo se glađu, organizovan je festival „Dani vode“. Zbog problema sa izgrađenim prečistačem koji nikako da počne da radi, Zrenjanin je u junu posetila i premijerka Srbije, uz nova obećanja i finansijsku pomoć da se poprave kvarovi na postrojenju koje nije proradilo.

Poglavlje 27. i pravo da znam

Jedan od uslova pristupanja Evropskoj uniji je ispunjavanje niza standarda koje Srbija nema, a među njima je Poglavlje 27 koje se tiče ekologije. Najnovija preporuka Evropske komisije odnosi se na unapređenje pijaće vode i podrazumeva bolju informisanost građana o pijaćoj vodi koja im je dostupna. Prvi pokušaj tog tipa Zrenjaninci su demonstrirali sredinom jula, kada je 150 pisama stiglo na adresu lokalne administracije a tražili su se odgovori koliko je budžetskog novca dato privatnom investitoru za prečistač vode, kako je utrošeno 67,5 miliona dinara pozajmice i ko analizira prerađenu vodu u Zrenjaninu. Dobili su odgovor da ni dinar nije dat za prečistač vode. Ali, to je samo početak dugog procesa demokratizacije društva, gde će na kraju javnost imati veću kontrolu nad onim što ih se tiče. Najvažnija tema je, ipak, da novac iz Evropskih fondova za modernizaciju vodovodno-kanalizacionih sistema nije nedostupan. Kao što podseća profesor Božo Dalmacija, šef departmana za hemiju TF Novi Sad, Evropska unija je za radove kakvi su Vojvodini i Srbiji potrebni za ekološko uređenje voda stavila na raspolaganje 5,6 milijardi evra. Od te sume, čitavih 4,7 milijardi evra je namenjeno fabrikama za pripremu pijačih voda i fabrikama za preradu otpadnih voda. Procena je da bi dve trećine bilo neophodno Vojvodini, a najviše srednjem Banatu. Otkud onda potreba zrenjaninskih vlasti da pogon prečistača poveri privatnom investitoru a da prečistač otpadnih voda planira kao privatno-javno partnerstvo? Privatizacija vodnih preduzeća odavno se u najrazvijenijim zemljama pokazala kao neuspešan poduhvat. Srbija nije dovoljno bogata da pravi takve greške, i zato se na ovoj temi otvara mogućnost građanskog aktivizma koji bi bio kontrolor rada javnih preduzeća koje pružaju usluge od opštег značaja.

Voda i suverenitet

Miroslav Samardžić, politikolog

Poznato je da je u Zrenjaninu zabranjena upotreba vode za piće iz gradskog vodovoda još 2004. zbog toga što ne ispunjava standarde propisane Pravilnikom o higijenskoj ispravnosti vode. Najveći problem je koncentracija arsenika koja je deset puta veća od dozvoljene.

Posle smene vlasti, 2012. vladajuća koalicija u Zrenjaninu, koju čine SNS, SPS i SVM, odlučila je da problem reši tako što će posao prečišćavanja vode poveriti privatnim firmama, što je, po tada važećim propisima bilo očigledno nezakonito. Naime, prema Zakonu o komunalnim delatnostima snabdevanje vodom za piće (što obuhvata zahvatanje, prečišćavanje, preradu i isporuku vode vodovodnom mrežom) kao i gradski i prigradski javni prevoz trolejbusima i tramvajima, mogu obavljati isključivo javna preduzeća koja osniva jedinica lokalne samouprave, ili društvo kapitala čiji je jedini vlasnik javno preduzeće, odnosno jedinica lokalne samouprave, kao i zavisno društvo čiji je jedini vlasnik to društvo kapitala. Međutim, Zakon je krajem 2018. dopunjjen, tako da navedena pravna lica mogu, uz saglasnost osnivača, da ugovore sa drugim pravnim licem obavljanje pojedinih poslova iz okvira komunalne delatnosti vodosnabdevanja i tramvajskog i trolejbuskog gradskog prevoza.

Ugovor o javnoj nabavci za prečišćavanje vode sklopljen je 12.2.2015. sa "konzorcijumom" koji su činili : Gruppo ZILIO S.P.A. ogrank u Beogradu, Gruppo ZILIO d.o.o. iz Novog Sada, i Synertech, d.o.o. iz Beograda. Firme koje nose naziv Zilio zastupala je ista osoba, Nenad Obradović, a dve od tri firme imale su sedište na istoj adresi. Druga ugovorna strana, naručilac javne nabavke, bio je JKP Vodovod i kanalizacija (VIK).

Juna 2014. u Beogradu je osnovan ogrank italijanske grupe Zilio, pola godine pre zaključenja ugovora. Kompanija Synertech je osnovana 2013. godine, a registrovana je za konsultantske aktivnosti u vezi sa upravljanjem i drugim aktivnostima. Februara 2014. za direktora VIK-a izabran je Goran Tajdić (SNS) i on je u ime ovog javnog preduzeća potpisao ugovor. Prema ugovoru, sve troškove oko izgradnje postrojenja snosiće investor i prečišćenu vodu prodavaće VIK-u po ceni od 28 evrocenti po kubiku. VIK se obavezao da otkupljuje 6.5 miliona kubika godišnje, iako je gradska potrošnja oko 4.5 mil.

Poziv za ponudu javne nabavke objavljen je 19.12.2014., a samo nakon mesec i po dana Gradska veće i Skupština podržali su projekat. Odbornik SPS, Dragan Basta, tada je, na sednici Skupštine, 6. februara 2015.

izrazio sumnju u sposobnost firmi sa par zaposlenih da reši problem koji nije bio rešen decenijama. On je takođe negodovao zbog toga što odbornici nisu bili obavešteni o tehnološkom postupku koji će biti primjenjen.

Predstavnici kompanije Zilio uz pratnju Italijanskog ambasadora u Srbiji, boravili su u Zrenjaninu 12. februara 2015., tada je bilo najavljeno da će radovi na izgradnji postrojenja biti završeni do kraja godine.

Postrojenje je građeno kreditom koje je "investitoru" odobrila Erste banka, koja je maltene istovremeno VIK-u prodala poslovni prostor koji se nalazi u isto zgradi u kojoj je sedište ovog javnog preduzeća. Radovi na izgradnji "fabrike vode" su počeli u zimu 2016/2017. U posao je uključena i jedna privatna firma iz Kragujevca čija je osnovna delatnost proizvodnja delova za nemačku železnicu. Ta firma registrovala je ogrank za preradu vode sredinom 2016.

Decembra 2018. postrojenje je pušteno u probni rad, ali je već aprila ove godine isporuka navodno prečišćene vode prekinuta zbog, kako je rečeno, oštećenja membrana. Najnovija informacija je da će u posao možda biti uključene i neke izraelske firme. Više stručnjaka za tehnologiju vode izrazilo je sumnju u sposobnost izgrađenog postrojenja da obezbedi dovoljne količine vode koja odgovara standardima propisanim pravilnikom. To se može videti i po tome da se stalno odlaže njegovo puštanje u rad. Nije poznato da li je neka stručna komisija ocenila kvalitet projekta, da su urađene odgovarajuće studije. Ceo posao rađen je krajnje netransparentno, iako se radi o pitanju koje je od ključnog značaja za život i zdravlje ljudi. Ispostavilo se da "investitor" ne raspolaže ni znanjem ni kapitalom za realizaciju tako kompleksnog poduhvata. Inače, veliki broj zrenjaninaca i dalje piju vodu iz vodovoda iako je zabранa na snazi. Postavlja se pitanje da li je neka nadležna laboratorija ispitala kvalitet vode pre nego što je ona puštena u mrežu krajem prošle godine. Da li je i ko odobrio probni rad.

Na žalost, brojni pokušaji različitih lokalnih organizacija da mobilisu građane kako bi bio izvršen pritisak na vlast ostali su bez uspeha. Izgleda da voda koja ima neprijatan miris i ukus i hemijski je neispravna nije dovoljno veliki razlog da bi zrenjaninci protestovali. Ukoliko žele da se njihovo pravo na ispravnu vodu za piće poštuje, moraju biti spremni da se za njega bore.

Odnedavno je u celu priču uključena i premijerka Ana Brnabić, iako ona smatra da se radi o lokalnom problemu. Stvar je, međutim, od nacionalnog značaja. Omogućavanjem privatnim firmama da se bave vodosnabdevanjem, voda za piće postaje roba, kao i svaka druga, ona gubi status javnog dobra. Procenjuje se da samo u Vojvodini oko 800.000 ljudi nema ispravnu vodu za piće. Dopuna Zakona otvara veliko tržište za strane firme koje će dobiti monopolski položaj u delatnosti koja donosi velike profite. Stručnjaci tvrde da je neophodno investirati oko 700 miliona evra da bi problem pijaće vode u Vojvodini bio rešen. Monopolisti u biznisu sa vodom gube tržište u bogatim zapadnim državama gde je u toku povratak u javno vlasništvo vodovoda koji su bili privatizovani. Zakon nije dopunjen samo zbog toga da bi traljavo urađen posao u Zrenjaninu bio naknadno legalizovan, nego da bi se otvorilo novo veliko tržište. U svetskom poslovnom svetu naročito su cenjeni političari koji donose zakone koji multinacionalnim kompanijama omogućavaju sticanje velikih profiti. Najbolje izvore vode u Srbiji koja se flašira i prodaje već odavno eksploratišu multinacionalne kompanije, poput Koka Kole. Uskoro će to biti slučaj i sa javnim vodovodima. Mali narodi tako gube suverenitet. Zrenjaninski primer pokazuje kako u nekim oblastima mora postojati potpuna javna kontrola i koje ni u kom slučaju ne smeju biti prepustene privatnim kompanijama. Ako voda postane roba, biće dostupna samo onima koji imaju mogućnost da za plate. U istoriji voda je bila dostupnija siromašnim nego u kapitalizmu. Smatralo se da je podizanje česmi jedan od najcenjenijih oblika zadužbinarstva.

Poseban problem je ukoliko vodovode preuzmu strane firme. Na taj način ugroženi su i nacionalni suverenitet i bezbednost. Savremena digitalna tehnologija omogućava efikasno upravljanje na daljinu. Ukoliko dođe do rata, NATO ne mora da bombarduje iz vazduha, može jednostavno da zatrue vodu.

Zanimljivo je da prilikom poslednjeg boravka u Zrenjaninu, 30. marta ove godine, u okviru kampanje Budućnost Srbije Aleksandar Vučić nije pominjao pijaču vodu iako se radi o gorućem pitanju.

